

тінгу» сказав: «Ми все робимо як належить, і Центробанк може бути цілком впевненим у тому, що ми повернемо ці гроші [...]. Я можу казати про це прямо». Банк обвалився за три доби по тому.

Коли система руйнується, мова втрачає сутності. Слова, що керували реальністю, просто зависають у повітрі, їх більше не вживають, підручники застарівають протягом ночі, а цінності відходять геть. І раптом людям стає важко віднайти слова чи поняття, щоб описати дійсність.

Між Хьовді й головним офісом «Кауптінгу» — луг, посеред якого росте крихітний, але густий гай: шість ялин і проросла верба. Я лежав у тому гаю між будівель, дивився на небо й думав про те, яка система завалиться наступною і з якою значущою ідеєю вона може бути пов'язана.

Учені кажуть, що фундамент нашого життя, навіть сама Земля, руйнується. Основні парадигми ХХ ст. розглядали природу як джерело дешевої й нескінченної сировини. Люди гадали, що атмосфера може скільки завгодно вбирати викиди, океан безкінечно забиратиме сміття, ґрунт постійно лишатиметься родючим, просто отримуючи більше добрив, а тварини вільно мігруватимуть, навіть якщо людина займатиме все більше місця.

Якщо невтішні прогнози науковців щодо майбутнього океанів, атмосфери, кліматичних систем, льодовиків і узбережжя справдяться, то варто спитати себе, якими словами можливо описати картину такого масштабу? Яка філософія пояснить це? Що я маю прочитати? Мільтона Фрідмана¹, Конфуція, Карла Маркса, Апокаліпсис, Коран чи Веди? Як приборкати наші бажання, споживацтво й жадібність, що за всіма параметрами, здається, порушують систему життя на планеті?

Можна сказати, що ця книжка про «час і воду». Протягом наступних ста років відбудуться кардинальні зміни в самій природі води. Більшість льодовиків за межами Арктики значною

мірою розтане, рівень океану підніметься, середня температура зросте, що матиме наслідком посуху або повені, а кислотність океану зміниться сильніше, ніж за останні 50 млн років. Усе це станеться за життя людини, яка народилася щойно й доживе до віку своєї бабусі, якій 95 років.

Найпотужніші сили планети відмовилися від свого звичного темпу і зараз діють у масштабах, які людина вже здатна помітити. Зміни, що раніше відбувалися протягом ста тисяч років, тепер відбуваються за сторіччя. Це фантастична швидкість, але вона стосується всього життя на Землі й основ усього, про що ми думаємо, що обираємо, що виробляємо, у що віримо. Це зачіпає всіх, кого ми знаємо, всіх, кого любимо. Зміни, з якими ми стикнулися, складніші, ніж ті, з якими наш інтелект звик мати справу. Вони значніші за всі наші попередні випробування, значніші за мову й систему образів, якими змальовуємо реальність.

Це можна порівняти зі спробою вловити окремих звук під час виверження вулкана. Найчастіше цей звук буде перекрито загальним шумом, тож ви нічого не почувете, крім гуркоту. Для більшості людей словосполучення «кліматичні зміни» сповнене гуркоту. Мати власну думку з менших питань легше. Ми розуміємо, коли щось, варте мільйона, знищується, коли відстрілюють або вигублюють тварин. Але коли доходить до чогось нескінченно великого, священного, того, що становить основу нашого життя, ми не маємо відповіді. Мозок не може сприйняти такої величі.

Гуркіт нас ошукує. Ми бачимо заголовки і вважаємо, ніби розуміємо ці слова: «танення льодовиків», «рекордна спека», «закислення океану», «збільшення викидів». Якщо науковці мають слухність, то ці слова — серйозніше за все, що спіткало людство аж до сьогодні. Якщо ми повністю розуміємо їх, вони повинні мати прямий стосунок до нашої поведінки та до наших рішень. Проте схоже, що сенс 99% слів тане в гуркоті.

Утім, можливо, гуркіт — не дуже точна метафора, оскільки все це більше нагадує чорну діру. Жоден учений не бачив чорної діри, хоч ці діри можуть мати таку масу, як мільйон сонць,

¹ Мільтон Фрідман — видатний американський економіст, лауреат Нобелівської премії. (Прим. пер.)

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Хільда на шляху до Стіккісгольма, 1939 р.

природи та її цінність тим, що там, мовляв, може бути простір Бога.

У дискусії про високогір'я Ісландії всі аргументи мали зворотний ефект. Незаймана, недоторкана, недосліджена земля не становила цінності, не кажучи вже про святість, навпаки, все це було ознакою, що вона нецікава і ні на що не придатна. Якщо в природі бракує місця для таких важливих «звершень», як готелі, крамниці, заправки, автобуси й путівники, то така природа нам ні до чого. Треба було хоч якось використати природу, хоча б як тло для реклами автомобілів. Ніщо не могло мати абстрактної цінності, все повинно бути вимірюваним, і бай-дуже, наскільки те вимірювання адекватне. Право визначати реальність і надавати цінність природі було віддане економіці.

Політики зневажливо відгукувалися про регіон — це було звичайною річчю. Фермер, який «володів землею», казав у газетах, що, мовляв, то не дуже цікава місцина. Але насамперед містяни, які загубилися в тамтешніх скелях, свідчили: «Я був щасливий нарешті забратися з тої ущелини».

Я був серед тих, хто стверджував, що ця територія — видатна пам'ятка, гідна створення національного парку. Однак цю тезу часто використовували як приклад думки відчуженого міського мешканця, який вперше стикається з природою, а фотографів звинувачували, що вони перебільшують красу природи, замість того щоб займатися чимось кориснішим.

Хельгі Вальтіссон побував у Крінгільсаурарні до того, як на перший план вийшли геть інші проблеми. Його книжка — єдина незалежна екологічна оцінка, яку хтось дав із цього питання. Він був просто людиною, що співвідносила себе з природою, і, безперечно, йому ніколи не спадало на думку, що руйнівна сила людства будь-коли зможе дістатися цих віддалених пустищ. «Коли я помру, моя душа оселиться на Снайфетлі, — каже він, і далі йде емоційне виверження: — Бог Снайфетлі й одвічний дух пустища! Ти дав мені цей край з обіцянкою і зобов'язанням любити його та служити йому всією міццю душі й тіла. Обіцянкою, що тут буде моя жага і захват, моя скорбота й щастя».

Коли я казав, що цей край — прекрасний, мене звинувачували в перебільшенні. Я подолав половину книжки пригод, коли піднявся на Крінгільсаурарні, та, пройшовши кілька днів околицями, виявив, що мої уявлення незначні та мізерні порівняно з красою, якою варто було вписатися. Я спостерігав, як екскаватори й вантажівки будували дамбу заввишки 190 метрів через Хаврахваммаг'ювур — вона була сіра, наче зірка смерті. Мене жахало, що 50 км² краси були приречені потонути під сірим і мертвим водосховищем.

Це стало свого роду греблею письма, що перекрила і праву, і ліву півкулі мозку, тож мені вже геть нічого не спадало на думку.

Ісландські енергетичні компанії мали амбітні плани щодо повного знищення більшості справжніх перлин ісландського нагір'я. Тіоурсаурвер, найбільше в світі місце гніздування диких гусей, мали затопити водосховищем завбільшки з Рейк'явік. Під загрозою опинилися геотермальні райони Торвайокуля, Альдейрфосс у Ск'яульвандафьоті, Йокульсаурнар у Скагафьорді — майже все прекрасне і священне на ісландському високогір'ї мало бути висаджене в повітря або затоплене, щоб продавати дешеву енергію алюмінієвим компаніям.

Ісландія уникла найгірших наслідків промислової революції, проте намірилася зробити всі помилки ХХ ст. в перші роки століття ХХІ. Багато людей, яких я знаю, не могли писати ані думати ні про що інше протягом багатьох років, і було помітно, що боротьба за ідеали жевріє в серці кожного з них.

Лише прочитавши книжку Хельгі, я збагнув, наскільки наші сучасники закорінені в панівному дискурсі. Його текст не був підкріплений раціональною аргументацією, тоді як нині освіта — це інвестиція, а природа — не більш ніж недостатньо використаний ресурс. Саме припущення, що природа може бути вище за будь-які визначення або й поза ними, що вона може навіть бути священною, не вважається прийнятним аргументом у наші дні. Хельгі був вільною людиною, він не вів мови про туризм, зайнятість і дохід від експорту. Він міг писати, як вважав за потрібне: про красу, природу й піднесені почуття.

до реалій майбутнього. У тих, хто швидко вжив заходів, рівень смертності був щонайменше в десять разів нижчий, ніж у тих, хто задовго барився. Проте ми вчимося повільно. Трагедія повторюється знову і знову, бо ми не віримо, що це станеться саме з нами. Але — цього разу — все спинилося, бо кохана людина може захворіти наступного тижня. Ця небезпека промовила до серця.

Попри відчуття, що все завмерло, попри те, що ціни на нафту тимчасово впали нижче нуля через затримку перевезень і зупинку діяльності авіакомпаній, глобальні викиди впали лише на 17%. У нас досі так багато налагоджених структур, що навіть коли відчуваємо, ніби все завмерло, ніби ледь животіємо, ми однаково ще маємо величезний вплив на планету.

Добра новина полягає в тому, що значна частина структурних змін можлива в межах нашого рівня технологій. І ми могли дізнатися за останні місяці, що здатні існувати без багатьох наших найгірших звичок. Щоб запобігти зміні клімату, нам не довелося б діяти настільки екстремально, як у боротьбі з вірусом. Більшість того, що ми перестали робити через вірус, наприклад, обіймати бабусь, насолоджуватися прогулянками шумними вулицями, потискати руку незнайомцям, відвідувати концерти, спортивні ігри, театри, бібліотеки, школи та кафе, — це не те, що ми повинні припиняти робити, щоб запобігти глобальному потеплінню. Сподіваємось, апокаліпсис, всезагальне одкровення, показав, що нам насправді потрібно і без чого ми можемо жити та як швидко можна вжити заходів, якщо застереження сприймати серйозно.

Зараз постало велике питання: чи можемо ми діяти так само терміново, щоб захистити основи життя наших близьких у 2050-му, 2060-му або 2080 році? Чи можемо ми усвідомити, як глобальна бездіяльність спричинила величезні страждання під час кризи COVID-19, і застосувати цей досвід до майбутнього всієї планети? Що як 99% наукових досліджень доводять нам, що відбувається щось серйозне? Чи можемо ми довіряти кліматологам так, як довіряємо лікарям і медсестрам? Чи було щось у цій глобальній паузі, що може вказати нам шлях?

ЗМІСТ

Щоб вам жити за цікавих часів.....	5
Маленька шкфра.....	9
Розмова про майбутнє.....	16
Слайди.....	19
Безмовний простір Бога.....	42
Гребля письма.....	47
Розкажіть історію.....	54
Слова, яких ми не розуміємо.....	57
Пошуки Аудгумли.....	66
Зустріч зі святим.....	79
Одкровення від незаних богів.....	90
Назад у часі.....	96
Крокодилові мрії.....	106
Міфологія сьогодення.....	118
64° 35,378' північної широти, 16° 44,69Г' західної довготи.....	127
Білосніжка мати Всесвіту.....	145
Прощавай, білий велетню!.....	149
Бог з парової машини.....	154
Трохи більше слів.....	170
Море, синє море.....	180
Може, зрештою все буде добре.....	205
Інтерв'ю з Далай-ламою у нього в гостях у Дгарамсалі.....	215
У молоці матері.....	233
Крокодил Торб'ярнарсона.....	237
2050.....	243
Розмова з майбутнього.....	254
Світлинні.....	258
Пауза і псис наших днів.....	260